

*Любов ДЕРДЗЯК,
д-р богословськ. наук, магістр пед. освіти,
вч. по класу фортепіано, концертмейст.,
зав. відділу фортепіано та концертмейстерства
у Львівській хорovій школі «Дударик» імені Миколи Кацала*

МЕТОД ЧОТИРЬОХ МАЛЕНЬКИХ КРОКІВ У НАВЧАННІ ГРИ НА ФОРТЕПІАНО В УМОВАХ ГІБРИДНОГО СПОСОБУ ЗДОБУВАННЯ ОСВІТИ

Праця з маленькими дітьми, а особливо з початківцями, вимагає від учителя насамперед любові до учнів та свого покликання. Виховник має постійно перебувати у перманентній самоосвіті щодо знань з галузі педагогіки і психології. Новим викликом для педагогічної діяльності стали коронавірус та російське збройне вторгнення в Україну. Це змусило освітян до використання в педагогічній практиці новітніх технологій, які допомогли у продовженні педагогічного впливу на учнів та формуванні їхніх особистостей як музикантів. Однак традиційні методи навчання не завжди ефективні та доцільні у дистанційному здобуванні освіти. Це стало викликом для вчителів у пошуках таких методів, за допомогою яких, особливо наймолодші учасники освітнього процесу зможуть здобувати вміння та навички, а відтак професійний розвиток.

Ключові слова: *гібридне навчання, гібридне-послідовне, метод, пальці, ноти, ритм, текст.*

Коронавірус, а після нього війна в нашій державі, змусили вчителів до шукання різних способів навчання, переказування знань, здобування учнями навичок, а відтак, виховання молодого покоління. Як виявилось, це стало нелегким завданням, особливо для людей літнього віку, які не настільки володіють сучасними технологіями. Декому із них з цього приводу навіть довелося покинути місце, улюблену роботу.

Гібридним способом здобування освіти називаємо одночасне або послідовне навчання очне та за посередництвом сучасних засобів інформації. Одночасний гібридний спосіб навчання використовується у роботі з групами

(частина учнів бере участь, працюючи у класі, а частина – через новітні засоби інформації). Послідовний спосіб використовуємо в індивідуальному проведенні уроків. Він полягає у тому, що одного разу працюємо з учнем очно, іншим разом за допомогою засобів інформації. наприклад, навчаючи гри на музичному інструменті [1].

Навчання гри, особливо на фортепіано, є тим складнішим процесом, що вимагає неодноразового показування певних прийомів і способів виконання музичного матеріалу. Передовсім думаємо про наймолодших дітей, які ще не мають сформованого апарату і навиків. На початках вони ще не знають нот, не знають, де вони розташовані на нотному стані і на клавіатурі. Учень, звичайно, ще не вміє вчитися [15, с. 111–112]. Саме тому його потрібно цього навчити [7, с. 65]. Усе перераховане, якщо немає можливості працювати очно, вчитель зобов'язаний донести за допомогою сучасних технологій. Хоча найкращим способом є робота вживу, однак допустиме і гібридно-послідовне навчання.

У сьогоднішній учитель повинен особливо усвідомлювати ситуацію, в яку потрапили наймолодші члени суспільства. Саме тому він зобов'язаний вивчати ті проблеми, які стосуються не тільки способів та методів навчання, а й психологічного та фізичного стану учнів. З метою оновлення знань він повинен часто користуватися новітньою літературою з психології і методів педагогічного впливання на діяльність учня.

Насамперед учитель має знати, що діти за своєю природою практики через наслідування. У них немає абстракційного мислення, тому їм важко сприймати теоретичний матеріал без практичного закріплення [3, с. 72].

Дитина, яка приходить вчитися гри на інструменті, – хоче грати. Вона не може пасивно сидіти і тривало слухати теоретичний виклад учителя. Вона хоче діяти, бавитися, їй потрібний рух. Інакше кажучи, пасивність у дії знеохотить її до навчання [16, с. 18].

Отже, від учителя, від його вміння подавати матеріал буде залежати, чи дитина буде продовжувати вчитися і, можливо, чи вона у майбутньому стане музикантом, або хоча б любителем музики [18, с. 18].

У цьому особливому історичному часі від вчителя вимагається не тільки любов до справи, якою він займається, але й особливої терпеливості [5, с. 24].

Усвідомлюючи той факт, що дітки не вміють мислити абстракцією [15, с. 142], що вони нездатні одночасно охоплювати велику кількість матеріалу, потрібно послідовно і водночас цілеспрямовано маленькими порціями подавати матеріал [2, с. 165], який загалом складеться в одне ціле і за допомогою якого появиться новий продукт – прекрасна музика.

Чому цей метод називаємо маленькими кроками? Спостерігаючи за дітьми, бачимо, що вони не тільки ходять, а й бігають маленькими кроками. Тому необхідно брати до уваги їхні психологічні, інтелектуальні і фізичні можливості.

Таке порціювання матеріалу я називаю «методом чотирьох маленьких кроків». Це авторський метод, який вдалося мені напрацювати на підставі знань про вміння та психологію дітей, а також на підставі спостережень та потреби ефективного навчання, яке від перших уроків готує дитину до самостійної роботи. Особливо це важливо під час виконання домашнього завдання, яке буде полягати у закріпленні відпрацьованих вмінь та навичок, але також використання їх для самостійного опрацювання хоча б невеликого відрізка музичного матеріалу [5, с. 23]. Це дає не тільки відчуття розвитку, але насправді розвиває, бо спрямовує дитину на здобування навиків самовдосконалення та самоосвіти [2, с. 481]. Якщо учень у майбутньому продовжить навчання у музичному коледжі, він не буде мучитися з того приводу, що не вміє вчитися, а його викладачеві буде легше працювати, оскільки дитина розуміє, в чому полягає процес навчання, з яких частин він складається і що становить його мету – музикування, інтерпретація, сценічна витримка...

Як уже було сказано, дитина не охоплює усі елементи які вона зустрічає в нотах, котрі вона повинна прочитати і перенести практично на клавіатуру. Інакше ми кажемо, що вона має виконати те, що композитор записав у нотах. І

про це вже було сказано, що дитина прагне діяти, від першого уроку вона хоче грати, а не слухати теоретичну лекцію, яка їй видається нудною і непотрібною.

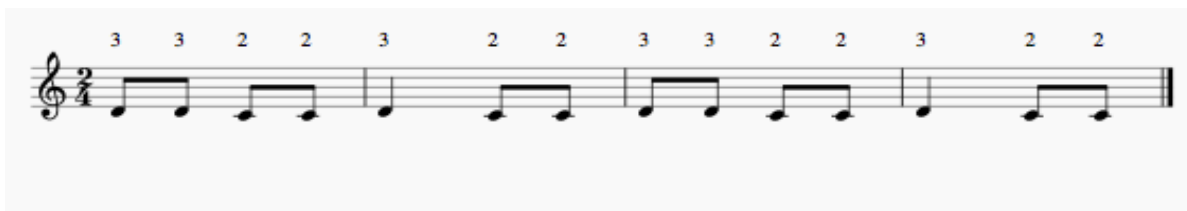
На початковому етапі працюю з моїми учнями використовуючи нотний посібник, який створили та впорядкували Юрій Одарченко і Людмила Одарченко. Називається він «Перші уроки гри на фортепіано», був виданий у Львові у 2002 р. [9]. Підручник створений на базі дитячих пісеньок та українських народних пісень. Упорядники поступово допомагають дитині пізнавати послідовність звукоряду. Це дає змогу за дуже короткий період вивчити увесь звукоряд у декількох октавах [11, с. 56.]

1 крок: Оскільки учень ще не знає назв нот і не знає де вони зрозміщені на клавіатурі, тому найпростіше буде звернути його увагу на аплікатуру. Дитина у 5–6 років вже вміє порахувати до 5 і знає котрий палець перший, котрий другий, котрий третій, котрий четвертий і п'ятий. Якщо ще не вміє вказати на номерацію пальців – це легко пояснити. Варто попросити дитину, щоб вона склала долоньки разом, і піднімала ті пальчики які будемо називати (для швидкого вивчення назв пальців на обох руках). Перший раз починаємо називати пальці від великого до мізинця. За другим разом – вперемішку, без послідовності. Варто дитині також пояснити властивості і характеристики кожного пальця [12, с. 127–128].

Після того, коли дитина запам'ятала які цифри належать до якого пальця, переходимо до практичного застосування знань, тобто до виконання простенької мелодії. Дитині пояснюємо, що звукоряд складається з семи нот, які систематично повторюються. Показуємо клавіатуру і пояснюємо її побудову. Дитина з легкістю зауважує, що білі клавіші розташовані навколо двох груп з чорних клавішів, що ця закономірність повторюється.

Відтак першим кроком є відтворення простенької мелодії. Найкраще щоб це була пісенька із текстом. Пояснюємо дитині, що для виконання першої пісеньки вона буде натискати третім пальчиком білу клавішу, яка розташована у групі двох чорних і розміщена між ними, а другим пальчиком клавішу, яка розташована перед першою чорною в тій же групі. Важливо, щоб вчитель

підписав пальчики для цих нот [14, с. 85–86]. Для правої руки підписуємо їх згори мелодії:

Для лівої – знизу:

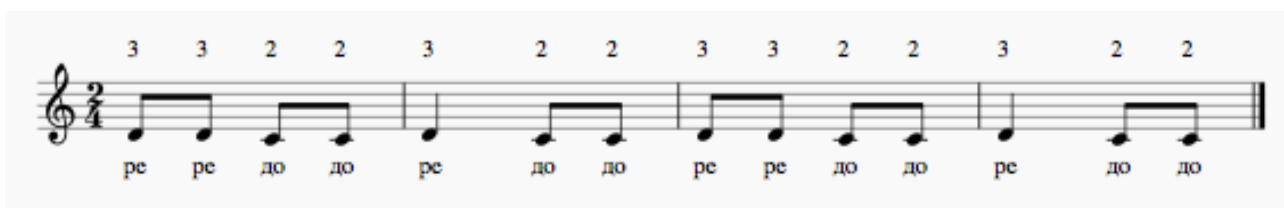

У цьому методі важливим є те, щоб дитина вголос називала ті пальчики, які вона бачить на зображенні в нотах. Це сприяє включенню в роботу усіх почуттів, що необхідні для цілісного виконання завдання [4, с. 110]. Це сприяє розвитку зосередженості, уваги підчас роботи [10, с. 15–17].

Учень бачить, називає і відтворює за допомогою дотику. Його від першого уроку потрібно вчити, що якщо в нотах визначена аплікатура, він її ніколи не повинен змінювати самостійно. Це додасть йому впевненості у майбутньому виконанні твору [8, с. 99].

2 крок: другим маленьким кроком буде запам'ятання дитиною двох-трьох слів, які складаються у послідовність звукоряду: до-ре-мі...

Дитина вже знає послідовність пальців, тому у другому кроці її завданням буде натискати ті самі пальці, при одночасному називанні нот, які запам'ятала [17, с. 60].

3 маленький крок – це вивчення тривалостей нот. Дитині потрібно пояснити, що музика відбувається у часі [17, с. 39–40], а її відрізки позначені тактовими рисками, що кожний такт відбувається в однаковому відрізку часу. Доки у дитини не сформується відчуття ритму [6, с. 46, 48], найкращим способом його засвоєння є рахунок. На скільки ми будемо рахувати, вказує метр, написаний біля скрипкового ключа. Не входимо в пояснювання дитині усіх довжиною нот (вона не зможе одразу їх запам'ятати), лише звертаємо увагу на одну із них, або дві, які появляються у музичному прикладі. Наприклад, якщо мелодія записана четвертими нотами. Розмір біля ключа вказує на кількість четвертних у такті: 2/4; 3/4 і т. д.

Відтак, дитина вже знає, якими пальчиками вона буде натискати які клавіші, де написані ноти на нотному стані, а тепер вона буде їх прораховувати [14, с. 18]. Якщо найменшою вартістю є четвертна, тоді рахунок звучить: 1-2-3-4, а якщо восьма. то для вирахування кожної із них додаємо до цифр літеру «і». Рахунок буде виглядати так: 1-і-2-і-3-і-4-і [Приклад № 3]. Дитині обов'язково треба пояснити, що після тактової риски завжди починаємо новий рахунок від «раз».

Згодом появляться мелодії більш складні, в яких будуть половинні ноти, цілі, шістнадцяті, з крапкою, паузи. Усе це дасть змогу ускладнювати завдання, але воно буде базуватися на уже вивченому матеріалі. Тому дитина з легкістю, без зайвого стресу, буде засвоювати і виконувати ті завдання, до яких її поступово підготував учитель.

4 маленький крок – це гра із співом поетичного тексту [16, с. 21], поданого під нотами пісеньки.

3 3 2 2 3 2 2 3 3 2 2 3 2 2
1 і 2 і 1 і 2 і 1 і 2 і 1 і 2 і
Прий - ди, прий - ди со - неч - ко під мо - є ві - ко - неч - ко

Це ще більше ускладнює завдання, метою якого є розподіл уваги між тим, що дитина вже вмiє, і додаванням нового елемента. Спiв допомагає дитинi в розвитку слуху, що в майбутньому сприятиме розвитку вмiння пiдбирати на клавіатурi, у спiвi вправ на уроках сольфеджiо та писаннi диктантiв.

Усе те саме вiдпрацьовуємо лiвою рукою.

Завдяки цьому методу дитина з легкiстю одну коротеньку мелодiю заграє чотири рази правою рукою i чотири – лiвою [7, с. 61]. Якщо ви сказали б дитинi, що вона гратиме молодiю 8 разiв, вона нiколи на це не погодиться. Буде занепокоєна i знеохочена. Але коли вчитель розпочинає роботу вiд найпростiшого завдання, яке посилює кожнiй дитинi i у процесi виконання ускладнює його, тодi учень iз задоволенням виконує вказiвки вчителя та невимушено здобуває навики.

Висновки. Як бачимо, до роботи вчителя, завданням якого є передовсiм впровадження дитини у свiт музики [13, с. 7], а також навчання учнiв грати на фортепіано, належить також обов'язок початкового впровадження їх у предмет сольфеджiо. Він має постійно пам'ятати про мiжпредметнi зв'язки. Надалi його завданням буде також практичне закрiплення теоретичних знань учня з предмету «Сольфеджiо». Він повинен навчити учня аналізувати музичне полотно за допомогою iнтервалiв, пасажiв, акордiв, арпеджiо, модуляцiй, ладiв iтд. Однак це у майбутньому, а на початках він зобов'язаний навчити учня вчитися, вiдштовхуючись вiд уже досягнутого рiвня i поступово збiльшувати масштаби завдання, що буде в дитинi виховувати витривалiсть та любов до працi.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аудиторiя гiбридного навчання URL: <https://leatcom.ua/solutions/hybrid-learning-solutions/> (дата звернення: 01.12.2022).
2. Вишневецький О. Теоретичнi основи сучасної української педагогiки. Дрогобич, 2006. 608 с.
3. Волкова Н. Педагогiка: посiбник. Київ, 2007. 616 с.

4. Дердзяк Л. Взаємозв'язок музичного мислення і мовлення. *Історія, теорія та практика музично-естетичного виховання*: матеріали Другого Всеукраїнського науково-практичного семінару студентів, аспірантів, молодих вчених. Дрогобич, 2008. С. 109-126.
5. Дердзяк Л. Особистісний контакт вчителя та учня на уроках фортепіано. *Історія, теорія та практика музично-естетичного виховання*: збірник статей. Дрогобич, 2012. С. 21-34.
6. Дердзяк Л. Ритмічне відчуття та шляхи його опанування учнями. *Історія, теорія та практика музично-естетичного виховання : матеріали Третього Всеукраїнського науково-практичного семінару студентів, аспірантів, молодих вчених*. Дрогобич, 2009. С. 45–58.
7. Дердзяк Л. Формування мислення піаніста. *Історія, теорія та практика музично-естетичного виховання : збірник статей*. Дрогобич, 2013. Вип. 7. С. 57–68.
8. Дердзяк Л. Фортепіанне аплікатурне мистецтво. *Історія, теорія та практика музично-естетичного виховання : збірник статей*. Дрогобич, 2014. Вип. 8. С. 93–100.
9. Одарченко Ю. Одарченко Л. Перші уроки гри на фортепіано : навчальний посібник. Львів, 2002. 90 с.
10. Поліщук М., Педагогічні аспекти виховання баяністів та акордеоністів, Львів, 2008. 36 с.
11. Brianskaja T. Kształtowanie i rozwój nawyku czytania nut á vista w pierwszych latach nauki gry na fortepianie / Janczewska-Sołomko Katarzyna (ред.). Zagadnienia początkowego nauczania gry na fortepianie. Materiały pomocnicze dla nauczycieli szkół i ognisk artystycznych. Zeszyt 166. Warszawa, 1976. S. 28–90.
12. Kozubek L. Omówienie książki Józefa Gáta pt „Technika gry fortepianowej» („Technik des Klavierspiels») wydanej w Corvina w Budapeszcie w 1956 r. / Doskonalenie gry fortepianowej. Warszawa, 1996. S. 43–65.
13. Lachertowa H., Stempniowa G. Nuta. Dźwięk. Klawisz. Początki gry na fortepianie. Warszawa, 1979.

14. Nowakowski E. Poradnik dla początkujących nauczycieli fortepianu. Warszawa, 1893.
15. Nowogrodzki T. Psychologia rozwojowa. Warszawa, 1959, Wyd. 5.
16. Preuschoff-Kaźmierczakowa M. Fortepian dla najmłodszych. Metodyka nauczania początkowego. Poznań, 1994, Część 1.
17. Rutkowski Z. Wskazówki dla uczących początków gry fortepianowej. Warszawa, 1905.
18. Szpinalska M. Sztuka pianistyczna w umuzykalnianiu społeczeństwa // Fortepian na całe życie. Warszawa, 2001, Zeszyt naukowy № 51. S. 13–24.